

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Cím szerzői jogi védelme

Ügyszám: SZJSZT-08/11.

Magánmegkeresés

A Megkereső által feltett kérdések:

1. „Idézetek kereskedelmi célú felhasználása esetén terheli-e felhasználót bármilyen kötelezettség és, ha igen, abban az esetben milyen tartalmú kötelezettség(ek) terhelik?”
2. A Megbízó által 2011. március 23-án kelt elektronikus levél útján kérelem kiegészítésben feltett kérdése:
„A kérelmünkben feltett kérdés kifejezetten a mellékelt boros címkékre illetve az azokon feltüntetett mellékelt idézetekre irányul.”

Az eljáró Tanács szakvéleménye:

A megbízás és teljesítésének határai

A megbízás szerint a felhasználó olyan termékeket kíván kereskedelmi forgalomba hozni, amelyeken politikusoknak, és egyéb közismert személyeknek híressé vált mondásai, irodalmi művekből és filmalkotásokból vett idézetek, valamint graffitik szövegei (a továbbiakban: irodalmi graffiti¹) kerülnének feltüntetésre. Ezeket a megbízás együtt Idézeteknek tekinti. Álláspontja szerint az Idézetek, a szerzői jogi idézés feltételeit betartva (a megbízás ezeket az Szjt. egy közelebbéről meg nem jelölt magyarázata alapján felsorolja) a szabad felhasználás szabályai szerint felhasználhatók. Figyelemmel azonban a kereskedelmi célú felhasználásra, azt a kérdést tette fel, hogy terheli-e a felhasználót bármilyen kötelezettség, és ha igen, ezeknek mi a tartalma?

A megbízó a 2011. március 23-án kelt megbízás kiegészítésben megjelölte, hogy „*a kérelmünkben feltett kérdés kifejezetten a mellékelt boros címkékre illetve az azokon feltüntetett mellékelt idézetekre irányul*”.

Az eljáró tanács véleménye a szerzői jogról szóló, módosított 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) 101. § (3) bekezdésén alapul („*A szerzői jogi szakértő testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben*”).

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló, módosított 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. § (3) bekezdése alapján „felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésnek számít az Szjt.-ben szabályozott vagyoni jog gyakorlásával kapcsolatos kérdés”.

¹ Ezzel különbözteti meg az eljáró tanács az ingatlan tulajdonosának engedélye nélkül a falra firkált (írt) mondatokat az ugyanígy létrehozott vizuális alkotásoktól (falrajzoktól).

A fenti rendelkezésekből következően az eljáró tanács akként tud a megbízó által feltett, és kiegészített kérdésre válaszolni, hogy a felhasználni kívánt műveket/műrészleteket /egyéb teljesítményeket szerzői jogi szempontból akként csoportosítja, hogy abból kitűnjön, hogy általában mely esetekben

- szükséges a felhasználáshoz engedély (ekkor a szerző díjazáshoz való joga is fennáll²),
- nem szükséges a felhasználáshoz engedély (ez több esetet foglal magában).

Ez másfelől azt jelenti, hogy az eljáró tanács nem tudja megvizsgálni egyenként a műveket/részletek/teljesítményeket, és nem állapíthatja meg ezekről külön-külön, hogy a csoportosítás alapján mely csoportba tartoznak, illetve, ahol a megbízáshoz csatolt anyagok feltüntetnek egyfajta minősítést (pl. graffiti, Pókember), illetve jogosultat, az helyes-e. A művek/részletek/teljesítmények egyedi jogosulthoz kapcsolása, illetve annak a megállapítása, hogy egy mű esetében a védelmi idő már lejárt, a felhasználó felelősségi körébe tartozik.

Az eljáró tanácsnak külön kell vizsgálnia az irodalmi graffitiket, és az azonosított műrészleteket, mert eltérő szerzői jogi minősítés alá esnek.

2. A megbízás teljesítéshez rendelkezésre álló iratok

A szakvélemény kizárólag az alábbi iratok alapján készült:

- 2011. március 18-án kelt, írásba foglalt megbízás (1),
- 2011. március 23-án kelt elektronikus levélbe foglalt megbízás kiegészítés (2),
- Cs... all in one 2011_03_18 nevű pdf kiterjesztésű fájl, amely nagyszámú borospalack címkéit tartalmazza – a címkéken felhasznált művek/részletek a borospalackok címkéken elhelyezve láthatók (3);
- Idézetek 03.23.xlsx nevű excel kiterjesztésű fájl, amely öt oszlopból, és 31 sorból (az ötödik oszlop esetében) áll (4). Az oszlopok az értékesítendő borok címke szerinti „tematikus csoportjait (pl. Bátorság borai), a sorok az adott csoportba tartozó borok palackjainak címkéin felhasználni kívánt műveket/műrészleteket tartalmazzák.

3. Előzetes megállapítások

3.1. A vizsgálat logikai módszere

Az eljáró tanács az alábbi logika mentén válaszolja meg a megbízó által feltett kérdést.

A szerzői mű minősítés két pozitív feltétele az irodalom, tudomány művészet területén történő alkotás, és ezen alkotás szellemi alkotó tevékenységből fakadó egyéni-eredeti jellege [Szjt. 1. § (2), és (3) bekezdés].

A folklór körébe tartozó alkotásokat a szerzői jog nem védi [Szjt.1. § (7) bekezdés].

² Szjt 16.§ (4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek - eltérő megállapodás hiányában - a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

A szerzői mű felhasználásához, ideértve a mű azonosítható részének felhasználását is, engedély szükséges [Szjt. 16. § (1) bekezdés].

Ezt az engedélyt – ha a törvény nem tesz kivételt – csak felhasználási szerződéssel lehet megszerezni [Szjt. 16. § (1) bekezdés, 42. §].

A törvényi kivétel vagy az engedélyezési jog nélkül fennálló díjigény [Szjt. 16. § (5) bekezdés], vagy a szabad felhasználás (ld. alább), vagy pedig az árva művek esetében a közigazgatási határozatba foglalt felhasználási engedély (ld. alább).

A jelen ügyben a kivételek közül az engedélyezési jog nélküli díjigény törvényi esetei nem alkalmazhatók.

A kivételek közül elsősorban a szabad felhasználás, azon belül is az idézés joga kerülhet szóba.

Másodsorban, ha az idézés feltételei nem állnak fenn, és fennállnak a felhasználni kívánt mű „árva” minősítésének feltételei, az árva mű felhasználása engedélyezésének feltételeit kell megvizsgálni.

3.2. A felhasználni kívánt irodalmi graffitik (mondatok, szövegrészletek) szerzői jogi minősítése

A felhasználni kívánt irodalmi graffiti mondatok (szövegrészletek) a tervezett felhasználás környezetéhez igazodóan rövidek. Emiatt az első megválaszolandó kérdés az, hogy ha nem kifejezetten műrészlet, hanem egész teljesítménynek tekintett szöveg felhasználásáról van szó (pl: „Két ember között a legrövidebb út egy mosoly”, - D/8-as sor a (4) alatt csatolt excel táblán), akkor lehet-e beszélni védelem alá tartozó szerzői műről?

A szerzői műminőség megállapíthatóságának két feltétele van. Az első feltétel szerint az alkotásnak az irodalom, a tudomány vagy a művészet területére kell esnie. Itt azonban minden alkotás védett [ezt tükrözi az Szjt. 1. § (1) bek. és (2) bek. első mondata], a műfajtáknak tehát nincs zárt száma.

A megbízás szerint felhasználni kívánt graffiti mondatok – ha megfelelnek a szerzői műminőség követelményeinek – az irodalom (jellemzően a szépirodalom) körébe eső alkotásoknak minősülnek.

A szerzői jogi védelem fennállásának másik feltétele, hogy az alkotás, mint szellemi teljesítmény, egyéni, eredeti jellegű legyen. Ez a műminőség egyetlen „minőségi” követelménye. A védelemnek a mű egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs. Nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől [v.ö. Szjt. 1. § (3) bekezdés, valamint a „Szerzői jogi törvény magyarázata”, Complex, 2006, Budapest, szerk: Gyertyánfy Péter, Budapest, 2006., az Szjt. 1. §-ához fűzött magyarázat.]

Az egyéni, eredeti jelleg vizsgálatánál jelentősége lehet az alkotás terének, amire utal a következő SzJSZT szakvélemény is: „Elegendő az, hogy a műben az egyéni jelleg valamilyen minimuma megnyilvánuljon, azaz ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti

emberi választásnak, továbbá, hogy ne egy meglévő alkotásnak szolgai másolásáról legyen szó.” (SzJSzT-19/2005.) Az alkotás tere jelenti tehát a vizsgálat kiindulópontját annak felmérésére, hogy az adott körülmények mennyiben tág, illetve szűk teret biztosítanak az alkotó számára a szerzői mű létrehozására, illetve, hogy az alkotó mennyiben élt egyéni, eredeti módon az adott alkotás tere által kínált lehetőségekkel.

Összességében azt lehet mondani, hogy az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolása.

A szerzői jogi védelemnek tehát nincs tehát sem lefelé, sem fölfelé terjedelmi (mennyiségi) korlátja, bármilyen hosszú, vagy bármilyen rövid lehet az irodalmi mű, az utóbbi esetben azzal a feltétellel, hogy a rövid terjedelem ellenére is felismerhetőnek kell lennie az egyéni-eredeti jellegnek, azaz a szellemi alkotó tevékenységnek („szubjektív újdonságnak”), ami az egyéni-eredeti jelleg szinonimája.

A bírói gyakorlat szerint (a döntés egy kereskedelmi név egyéb szellemi alkotás minőségét nem látja fennállónak - elvi tartalma azonban itt is irányadó): „Jogi értelemben vett szellemi alkotásról ugyanis csak abban az esetben beszélhetünk, ha az meghatározott szellemi tevékenység, alkotási folyamat eredménye; már megformált gondolati tartalmat, azonosítható és egyediesíthető gondolatsort, gondolati szövedéket fejez ki. Ahhoz tehát, hogy a (...) szellemi alkotás (...) védelemben részesülhessen, minimálisan meg kell hogy feleljen annak a követelménynek, hogy felismerhetőek legyenek rajta a szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei.” (BH2005. 209)

Egy film kapcsán azt állapította meg az SzJSzT, hogy a „szerzői jogi védelemnek nem feltétele a mű hossza, illetve az, hogy a mű (...) főcímet, 'vége' főcímet és stáblistát tartalmazzon. A szerzői mű minőséget az sem 'gyengíti' vagy korlátozza, ha az alkotás – adott esetben – műcímmel sem rendelkezik.” (SzJSzT-23/03.)

Az SzJSzT a 03/10. számú véleményében megállapította, hogy „a 2004-es naptáron szereplő mandala képek melletti üzenetek szerzői jogi védelme szempontjából nincs jelentősége, hogy az írások („Üzenetek”) nem sorolhatók a klasszikus irodalmi műfajok egyikébe sem. (...) A védelem megállapítása szempontjából az is közömbös, hogy az írások a mandalák vagy valami más inspiráció hatására születtek. (...) A felperes által írt szövegek az emberi lét és az univerzum kapcsolatára utaló gondolatok, látomások, külső megjelenési formákon túl mutató dimenziók, amelyek egyéni, eredeti módon papírra vetített „szövegszerű” megjelenítések. (...) Néhány példával illusztrálva: (...) „Bolygódon s testedben több a víz, mint a szikla és föld, mint csont és bőr. A vízben a hang jól terjed, mégsem hallasz semmit. A sóhajok hídján oldalazva nem kéne tépelődnöd annyit. A víz nem egyszerűen H2O elemek, atomok, kötések, oldások, élet és halál.”

A szerzői jogi védelem létrejöttével kapcsolatban megállapítható, hogy a védelem a mű megalkotásával keletkezik anélkül, hogy a mű előzetes vizsgálatára sor kerülne [Szjt. 9. § (1) bek.]. A szerzői jog esetében a védelem fennállásáról kizárólag a bíróság dönthet.

Végül említést érdemel, hogy a szerzői jogok irodalmi művek esetében a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben [Szjt. 31. § (1) bek.].

Az irodalmi graffitik között lehetnek olyan mondatok, amelyek nem rendelkeznek a szerzői mű minőség megállapíthatóságához szükséges, szellemi tevékenységből fakadó egyéni-

eredeti jelleggel, ezek ebben az esetben sem szerzői jogi, sem egyéb (polgári jogi) védelem alatt nem állnak.

A Ptk 86. §-ának (3) bekezdése védi az ún. egyéb szellemi alkotásokat, ha azok még közkinccsé nem váltak, és társadalmilag széles körben felhasználhatók. A hivatkozott legfelsőbb bírósági döntés (BH 2005. 29.) azonban szerencsére e védelem körét is helyesen az alkotás jellegét felmutató teljesítményekre korlátozta. Emellett - még ha egyéb szellemi alkotásnak is minősülnének a szerzői jogi védelemre nem érdemes graffitik - a védelemből kiesnek, mert közterületi falra írásukkal közkinccsé váltak.

Az e körbe tartozó irodalmi graffitik a közkinccsbe tartoznak, minden jogi kötelezettség nélkül felhasználhatók, tehát ilyenkor az idézés (forrásmegjelölés) szabályait sem kell alkalmazni.

A fentiekből azonban az is következik, hogy az irodalmi graffitik megjelölt szövegek is lehetnek adott esetben, ha megfelelnek a szellemi tevékenységből fakadó egyéni-eredeti jelleg kritériumainak – ez egyedi elbírálástól függ – önálló, az irodalom műfajába tartozó szerzői művek.

Ekkor pedig teljes szerzői mű, és nem annak részlete felhasználásáról van szó. Az, hogy a művet falra írva rögzítették, nem érinti a szerzői jogi minősítés kérdését. Az, hogy a graffiti a falon nem marad tartósan rögzítve, azt onnan – a szakirodalomban vitatottan³ – bármikor eltávolíthatja a tulajdonos, szintén közömbös a szerzői jogi védelem szempontjából. Az, hogy a falra írt szöveges mű esetében nem lehet tudni, hogy ki a szerzője, csupán legfeljebb azzal a következménnyel jár, hogy a mű ún. árva műnek minősül (ld. alább). Abból pedig, hogy ha az irodalmi graffitit a szerzője vetette „falra” akár a szerző nevének feltüntetésével, akár anélkül, nem lehet olyan következtetést levonni, hogy a szerző hozzájárult volna a mű ingyenes felhasználásához.

(Ha nem a szerző írja falra az irodalmi graffitit, akkor - a körülményektől függően - jogszerű, vagy jogszerűtlen, tehát az idézés feltételeit ki nem elégítő idézésről, vagy szerzői jogsértésről, vagy jogszerű felhasználásról van szó, attól függően, hogy a szerző adott-e ingyenes engedélyt a szöveg felhasználásához.)

Az Szjt. tiltja a szerzői jogról (akár a vagyoni⁴, akár a személyhez fűződő jogról) való lemondást [Szjt. 9.§ (2), (3) bekezdések] Emiatt az az állítás sem lehet helytálló, hogy a közterületen hozzáférhetővé tett irodalmi graffiti szerzője a műhöz kapcsolódó jogairól lemondott volna, a művet ráutaló magatartással közkinccsé tette volna.

Az Szjt 16. §-ának (4) bekezdése szerint *a díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.*

³ V.ö.Haimo Schack: Urheber- und Urhebervertragsrecht, 3. Auflage, Mohr & Siebeck, 2005., 360 széljegyszám, 169.o., Fromm-Nordemann: Urheberrecht, 8. Auflage, Verlag Kohlhammer., 1994. § 14, 16. széljegyszám, 161.o., Schricker: Urheberrecht, Kommentar, 3. Auflage, Beck, 2006, § 97 25/a széljegyszám, 1888.o.

⁴ Szjt. 9. § (3) A vagyoni jogok - a (4)-(6) bekezdésekben foglaltak kivételével - nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át és azokról lemondani sem lehet.

(4) A vagyoni jogok örökölhetők, róluk halál esetére rendelkezni lehet.

(5) A vagyoni jogokat öröklés útján megszerző személyek azokról egymás javára rendelkezhetnek.

(6) A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző - a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában - a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.

Az olyan irodalmi graffitik esetében tehát, amelynek bizonyíthatóan van azonosítható szerzője, illetve a szerzőséget az Szt. szerint megalapozó vélelem alapján vélelmezhető a szerző személye, a graffiti, mint teljes irodalmi mű felhasználása a szerző engedélyéhez, és – hacsak a szerző nem mond le a jogdíjról kifejezetten – jogdíj fizetéséhez van kötve.

A szerzőség megállapítását irodalmi graffiti esetében az alábbi vélelmek segítik:

„Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. [Szt. 94/B.§ (1) bekezdés]. (...) Ha a szerző nevének feltüntetése elmarad, és önkéntes műnyilvántartás, vagy a közös jogkezelő szervezet által az adatbázisába felvett adatról kiállított okirat sem alapozza meg a szerzőségi vélelmet,⁵ az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra”.

Ha tudható, hogy az irodalmi graffitinak van azonosítható alkotója, azonban a szerző, vagy a szerző fellelhetősége nem ismert, az irodalmi graffiti árva műnek minősül, és az árva művek engedélyezésére irányuló rendben a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: Hivatal) adhat engedélyt szerzői jogdíj letétele és igazgatási szolgáltatási díj megfizetése ellenében a mű kereskedelmi felhasználására.⁶

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a megbízás szerinti felhasználás esetén az alább leírt engedélyezés üzleti, gazdasági szempontból is megfontolandó (művenként legalább 92.500 Ft igazgatási szolgáltatási díjat, és közigazgatási határozatban megállapítandó, előre meg nem határozható összegű szerzői jogdíjat kell fizetni.)

Mivel azonban az összes logikai lehetőséget végig kell tárgyalni a megbízói általános kérdésnek megfelelően, ezért alább összefoglalja az eljáró tanács az árva művek felhasználásának engedélyezési rendjét.

Felteszi az eljáró tanács, hogy az irodalmi graffiti egyszemélyes mű. Több szerzős mű esetén a felhasználáshoz szükséges az ismert szerzők engedélye, ha pedig valamennyi szerző ismeretlen (nem lelhető fel), mindegyikre nézve el kell végezni az alábbi keresést.

Ebben az esetben kérelmet kell benyújtani az SZTNH-hoz, és ebben meg kell adni a mű és – ha ez lehetséges – a szerző, több szerző esetén valamennyi szerző azonosítására alkalmas adatait, továbbá meg kell jelölni a felhasználás módját, mértékét, tervezett időtartamát és egyéb olyan körülményeit, amelyek a felhasználási engedély díjának megállapításához szükségesek. A jelen esetben arra kell utalni, hogy borospalackok címkéin / katalógusban történő többszörözésről, és értelemszerűen a borral együtt történő terjesztésről van szó, a felhasználás pedig közvetve jövedelemszerzési illetve jövedelemfokozási célt szolgál, hiszen

⁵ Szt. 94/B .§ (2) Ha az (1) bekezdés (szerző nevének feltüntetése) nem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál önkéntes műnyilvántartásba vetette és ezt közokirattal igazolja. A mű nyilvántartásba vételéért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni.

(3) Ha a (2) bekezdés sem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis [88. § (1) bek. f) 2. pont] alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként - alapszabályával összhangban - saját tagja számára, a tag kérésére állíthat ki.

⁶ Szt. 57/A-57/D.§-ok, 100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról

a műfelhasználás célja az érintett borok kelendőségének fokozása. Ha a palackok/címkék képei az értékesítés folyamatában az internet útján is elérhetők, akkor felhasználási módként meg kell jelölni a lehívásra hozzáférhetővé tételt is.

A kérelemhez tartozik az ún. „gondos szerzőkutatás” igazolása is. Ez az érintett műtípus (irodalmi graffiti) és a felhasználási mód (ld. az előző bekezdést) figyelembevételével az adott helyzetben általában elvárható intézkedések eredménytelen megtételét jelenti.

Példálózó felsorolás szerint általában elvárható intézkedések a következők (csak az esethez alkalmazható intézkedéseket soroljuk fel):

keresés az SZTNH önkéntes nyilvántartása alapján szerkesztett adatbázisban, az interneten hozzáférhető adatbázisokban, a szerző hollétének megállapítására alkalmas adatbázisokban, továbbá a műtípus szerint érintett, nyilvánosság számára hozzáférhető gyűjtemények adatbázisaiban, tájékoztatás kérése a műtípus szerint szokásos nyilvánosságra hozatalt megvalósító szervezetektől (könyv-, illetve folyóirat kiadók), a mű más felhasználását megvalósító személyektől (pl. graffiti gyűjtemények kiadói), hirdetés országos napilapban. További segítséget és iránymutatást nyújt a Hivatal honlapján található kutatási adatbázis (http://www.sztneh.gov.hu/szerzoijog/kutatasi_adatbazis.html).

Olyan mű esetében, amelyről valószínűsíthető, hogy az első nyilvánosságra hozatala nem Magyarországon történt, a gondos keresést megvalósító intézkedéseket a mű első nyilvánosságra hozatala szerinti országban is meg kell tenni, de ez csak akkor várható el, ha ez nem ütközik aránytalan nehézségbe.

Egy kérelemben egy mű felhasználására lehet csak engedélyt kérni. Több műre vonatkozóan közös kérelem akkor nyújtható be, ha a kérelem ugyanazon szerző ugyanazon műtípusba tartozó műveinek azonos felhasználási módjára vonatkozik.

A fizetendő igazgatási szolgáltatási díj kérelmenként 102 500 forint, amely az SZTNH bevétele. Ha a kérelmet formanyomtatványon /elektronikus úton nyújtják be, a díj 92 500 forint. A díjakat a Hivatalnak a Magyar Államkincstárnál vezetett 10032000-01731842-00000000 számú előirányzat-felhasználási keretszámlájára átutalással vagy készpénz-átutalási megbízás útján, az azonosítási adatok (az ügyszám, illetőleg az engedélyszám) és a rendeltetés (jogcím) feltüntetésével, valamint a „311 Kincstári Tranzakciós Kód” megjelöléssel kell megfizetni. Az igazgatási szolgáltatási díjat a kérelem benyújtásával egyidejűleg kell megfizetni.

Alakilag és tartalmilag megfelelő kérelem benyújtása esetén a Hivatal határozatban ad ellenszolgáltatás, tehát szerzői jogdíj megállapítása mellett felhasználási engedélyt. Ennek terjedelmét a kérelem keretei között állapítja meg. A felhasználási engedély legfeljebb öt évre szól, a Magyar Köztársaság területére terjed ki, nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására és a mű átdolgozására nem ad jogot.

A megállapított szerzői jogdíjat a Hivatalnál letétbe kell helyezni. A díj letétbe helyezése a felhasználás megkezdésének feltétele. A felhasználást akkor lehet megkezdeni, ha a jogdíjat a felhasználó letétbe helyezte az SZTNH Magyar Államkincstárnál vezetett 10032000-01731842-20000002 számú intézményi letéti számlájára átutalással vagy készpénz-átutalási

megbízás útján, az azonosítási adatok (az ügyszám, illetőleg az engedélyszám) és a rendeltetés (jogcím) feltüntetése mellett.⁷

Ha azonban a (4)-es számú iratban az 4. oszlopban olvasható valamelyik irodalmi „graffiti” közösségi alkotás, szájról szájra (pontosabban „graffitiról-graffitira”) terjed, akkor a szerzői jog által védett, konkrétan körülhatárolható szerzői művek közé nem sorolható.

Ehhez kapcsolódóan megjegyezhető, hogy van olyan nézet, amely szerint a graffitik folklór jellegét támasztja alá, hogy számos esetben rendelkeznek egyfajta lírai jelleggel, anonimek, azaz szerzőik ismeretlenek, illetve üzenetük sok esetben valamilyen csoporthoz tartozást fejez ki.⁸

Azt – amint fentebb az eljáró tanács jelezte – nem tudja megállapítani, hogy melyik irodalmi graffiti esik a folklór körébe, de a vélemény logikai zártsága megköveteli, hogy erre az esetre is kitérjen.

Az ilyen, „graffitiként” nyilvánosságra hozott irodalmi művek a folklór részei, azaz a védelem alanyának hiánya folytán az Szjt. 1. § (7) bekezdése alapján a szerzői jogi védelem alá nem tartoznak.

Az irodalmi graffitik tervezett felhasználásával kapcsolatban a fenti jogi elemzés alapján az alábbi következtetések vonható le.

- 1) Le kell mondani az irodalmi graffitik tervezett felhasználásáról.
- 2) Az azonosított szerzőjű irodalmi graffitik szerzőjétől engedélyt kell kérni.
- 3) Az árvának (helyesebben: elárvultnak) minősülő graffitik esetében az árva mű felhasználásának engedélyezésére irányuló szabályok szerint kell engedélyt kérni.
- 4) A felhasználó üzleti döntése alapján megkockáztathatja az 1) -3) szerinti engedélyek nélküli felhasználást azzal, hogy jogsértés esetén a magát azonosító jogosult a szerzői jogsértés valamennyi jogkövetkezményének alkalmazására (Szjt. 94. §) igényt érvényesíthet. Ezen igények az alábbiak: a jogsértő gazdagodásának a jogosult javára történő elvonása, a jogosult kárának megtérítése, a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalása, meghatározott személynek történő átadása, kereskedelmi forgalomból való visszahívása, onnan való végleges kivonása, illetve megsemmisítése.

E körben azonban az mérlegelendő, hogy kártérítési igény érvényesítése esetén a kár bekövetkeztét és mértékét a károsultnak (jogosultnak) kell bizonyítani, aki (ha a szerző hozta nyilvánosságra az irodalmi graffitit) ingyenesen tette művét hozzáférhetővé. Gazdagodási igény érvényesítése esetén pedig - az irodalmi graffiti felhasználásával elért „nyereség” elvonására, vagy egy feltételezett licencia díj megfizetésére kötelezésre kerülhet sor. Az irodalmi graffiti felhasználásához kapcsolódó nyereség nem kalkulálható (milyen lett volna az árbevétel és tapadó költség viszonya az irodalmi graffiti felhasználása nélkül...), a feltételezett licencia díj megállapításához pedig nem állnak támpontok rendelkezésre, hiszen a

⁷ Az eljáró tanács a megbízó által feltett kérdéshez igazodva nem tér ki a szerző előkerülésének jogkövetkezményeire, a határozat visszavonására, és arra, hogy a letett díj – figyelemmel arra, hogy azzal a letévő már nem rendelkezhet - kit illet.

⁸ Folklore: an encyclopedia of beliefs, customs, tales, music, and art, 2.kötet, szerk.: Thomas A. Green, ABC-CLIO, Inc., 1997, 424-425.o.

jogosult csak maga használta fel a művét, vagy annak felhasználását ingyenesen engedélyezte. E megfontolások csökkenthetik a jogsértés anyagi (fizetéssel járó) következményeinek a kockázatát.

3.3. Azonosított alkotóval rendelkező művek részleteinek a felhasználása

A megbízó által 3) és 4) alatt csatolt azonosított műrészletek felhasználása esetén a mű minőséget, az e minőség alóli kivételt, valamint az árva mű felhasználásának engedélyezését nem kell vizsgálni. Fő szabály szerint a művek azonosítható részeinek felhasználása is engedélyköteles az Szjt. 16. § (1) bekezdése⁹ alapján. A regények, novellák, nyilvánosan tartott beszédek, tehát mindazok a források, amelyből részleteket kíván felhasználni a megbízó, szerzői jogi védelem alatt állnak.

Az engedély és díjfizetés alól csak a szabad felhasználás, ezen belül is az idézés jelenthet kivételt.

Az idézés a legtipikusabb kivétel a szerző többszörözési¹⁰ joga alól. Nemzetközi szerződéses jogalapja a Berni Unió Egylemény¹¹ 10. Cikke (1) bekezdése, amely kimondja:

(1) A közönség számára már jogszerűen hozzáférhetővé tett műből történő idézés az elérni kívánt cél által indokolt mértékben megengedett, ha az a bevett szokásoknak megfelel; ideértendő az újságcikkekből és időszakos gyűjteményekből sajtószemle formájában történő idézés is.¹²

(2)

(3) Az előző bekezdésekben említett idézés és felhasználás esetén a forrást és a szerző nevét meg kell jelölni, ha ez a név a forrásban szerepel.

Az Európai Unióban, amelynek szerzői jogi irányelvei – ahol erre mód van – meghaladják a Berni Unió Egyleménnyel megvalósított elemi jogközelítést, az ún. Infosoc Irányelv¹³ 5. Cikk 3. d) pont teszi lehetővé a tagállamok számára az idézés szabad felhasználási esetének szabályozását.

A tagállamok a 2. és a 3. cikkben szabályozott jogok¹⁴ vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg:

d) korábban jogszerűen nyilvánosságra hozott műből vagy más, védelem alatt álló teljesítményből történő idézés, például kritikai vagy ismertetési céllal, amennyiben lehetséges,

⁹ 16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

¹⁰ A jogszabályi feltételeknek megfelelő idézés az idézett részlet szabad terjesztését, nyilvános előadását és nyilvánossághoz közvetítését is eredményezi.

¹¹ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egylemény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

¹² Ez az ún. kleines Zitat, vagyis az idézett művek kis részleteire vonatkozó "szabad átvételi" jog, szemben az itt nem idézett (2) bekezdésben szabályozott, a jelen ügyben nem releváns ún. grosses Zitat-tal, amely nagyobb részletek, és kisebb terjedelmű egész művek távételét teszi lehetővé oktatási célra.

¹³ 2001/29/EK Irányelv az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról

¹⁴ Többszörözés, és nyilvánossághoz közvetítés, ideértve a lehívásra hozzáférhetővé tételt is (de. Id. a 9. lj. szerinti magyarázatot)

*a forrás feltüntetésével - beleértve a szerző nevét is -, továbbá ha felhasználása megfelel a tisztességes gyakorlatnak, a cél által indokolt terjedelemben (...).*¹⁵

A megbízás maga is hiánytalanul sorolja fel a megengedett idézés feltételeit, amelyek megegyeznek az Sztj. nemzetközi szerzői jogi, uniós jogi alapjaiban, és az Sztj.-ben. E feltételeket azonban az eljáró tanács a megbízótól némileg eltérően értékeli.

Az idézéshez átvevő/idéző mű szükséges.

Az átvevő alkotás szerzői műként való minősítésének feltétele azért áll fenn, mert az idézés kizárólag „alárendelt szerepet” játszhat a teljes műben. Ebből következik, hogy az átvevő műnek – az idézett műhöz képest – egyfajta önállósággal kell rendelkeznie azáltal, hogy domináns módon járul hozzá a teljes mű egyéni, eredeti jellegéhez.¹⁶ Az idézés tehát kizárólag kiegészítő szerepet tölthet be és nem szolgálhat a teljes mű egyéni, eredeti jellegének alapjául, csupán annak jellegét „erősítheti”. Ha a borospalack címkéje megfelel a szerzői mű kritériumainak, akkor alkalmas az idézet befogadására. Az elterjedőben levő kereskedelmi szokások szerint az ételek, italok kelendőségét fokozó különböző „írások” (például étlap, boroscímke) képesek az irodalmi művek idézetként történő befogadására.

A borospalack címkéjének közigazgatási szabályok alapján kötelező tartalma¹⁷ jelentősen csökkent a címke tervezőjének (grafikusának) alkotói játéktérét, amíg azonban marad ilyen alkotói játéktér, és azt több módon lehet kitölteni, addig fennáll a szerzői mű alkotásának lehetősége.

A felhasználó akként biztosíthatja leginkább, hogy a borospalack címkéje szerzői mű legyen, illetve, jogszavatossági igénye keletkezzen, ha a címke mégsem szerzői mű, hogy a címkét grafikussal megtervezteti. Emellett a mű elkészítésére és felhasználására kötött írásba foglalt felhasználási szerződésbe jogszavatossági kikötést iktat, amelyben a mű szerzője kijelenti, hogy a szerződés alapján készített mű(vek) a saját szellemi alkotásai, egyéni- eredeti, nem másolt művek, és azok felhasználása harmadik személy semmilyen szellemi tulajdonjogi, vagy egyéb kizárólagos jogát nem sérti. Ha a szerző közreműködőt is igénybe vesz, akkor e nyilatkozat hatályának a közreműködőre is ki kell terjednie.

Idézni csak az átvevő mű célja által indokolt terjedelemben szabad.

„Ebből az következik, hogy az idézés fő feltétele az idézési cél. Ez lehet a tartalom magyarázata, kritikus hivatkozás, saját álláspont alátámasztása, mű mottója, önálló variáció kiinduló pontja, tiszteletadás stb.”¹⁸. Az idézési cél meglétét, sőt, a magyar kommentárnál szűkebb meghatározását a magyarral azonos elvi alapon álló német és osztrák szerzői jogi

¹⁵ Elemzését ld. Michel M. Walter, Silke von Lewinski (szerk): European Copyright Law. A commentary. Oxford University Press, 2010., 11.5.58. szeljegyszám, 1049, 1050.

¹⁶ Schricker: Urheberrecht, Kommentar, 3. Auflage, Beck, 2006, § 51., 1-30. szeljegyszámok, 1021-1036.o.

¹⁷ 2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról, 31.§., 127/2009. (IX. 29.) FVM rendelet a szőlészeti és a borászati adatszolgáltatás, valamint a származási bizonyítványok kiadásának rendjéről, továbbá a borászati termékek előállításáról, forgalomba hozataláról és jelöléséről, IV. rész, 607/2009/EK Bizottsági Rendelet a 479/2008/EK tanácsi rendeletnek a bizonyos borászati termékekre vonatkozó oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések, hagyományos kifejezések, valamint e termékek címkézése és kiszerelese tekintetében történő végrehajtására vonatkozó egyes részletes szabályok megállapításáról

¹⁸ A szerzői jogi törvény magyarázata, Complex, 2006. szerk.: Gyertyánfy Péter, a 34.§ (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat

törvények magyarázatai, és az uniós szerzői jog magyarázata támasztja alá.¹⁹ A német nyelvű források azt az indokolt célt az idézés ún. „Belegfunktion”-jának tekintik, az uniós szerzői jogi magyarázat pedig kifejezetten felsorolja a kritika, értékelés, vagy hasonló célokat.

Olyan esetben tehát, ahol az idézéshez stílusbeli funkció párosul és annak célja az „átvevő mű” fogyasztói, felhasználási értékének növelése (pl. boroscímke esetében az üveg esztétikai kinézetének javítása), az idézett mű jogosultjának a felhasználáshoz fűződő érdeke nem hagyható figyelmen kívül. Ez azt jelenti, hogy az idézés nem vezethet az idézett műrészlet és a mű közötti közvetlen konkuraláshoz, éppen ezért nem megengedett egy mű lényeges tartalmának átvétele sem.²⁰ Ehhez kapcsolódik, hogy az idézet terjedelme a cél által meghatározott, azaz a cél szab határt az idézett műrészlet terjedelmének.²¹ Ezt támasztja alá az Infosoc Irányelv 5. Cikk (5) bekezdésében foglalt ún. háromlépcsős teszt rendelkezése is, miszerint „Az (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások [így az idézés is] kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.” idézett mű között gondolati kapcsolat szükséges: az idézet vagy támassza alá az idéző mű mondanivalóját, vagy legyen azzal ellentétes, vagy az idéző mű értékelje (pozitívan, vagy negatívan) az idézett művet, vagy álljon fenn más logikai/gondolati kapcsolat az idéző és az idézett mű között. Röviden: az idézet "szolgálja" az idéző művet.

Az eljáró tanács a leírt gondolati kapcsolatot nem tudta feltárni a (3) alatt csatolt címkék vizuális megjelenítése, és a címkéken található idézetek között. Az eljáró tanács lehetségesnek tartja, hogy a borfogyasztási kultúrához fűződő, társadalmi, szellemi vonatkozások megteremtik e gondolati kapcsolatot. Azt minden esetre rögzíti az eljáró tanács, hogy az idézés csak akkor jogszerű, ha van jogszerű idézési cél (gondolati kapcsolat) az idéző és az idézett mű között.

Az indokolt terjedelem, azaz az a feltétel, hogy az idézett mű terjedelme megfeleljen az idézési célnak, és az idézés tartalmi hűsége abban az esetben, ha a (3) és (4) alatt csatolt iratokban közölt szövegrészletek pontosak, a jelen ügyben fennáll, feltéve, hogy a borospalack címkéje szerzői mű. Védett művekből idézni csak műrészletet lehet, soha nem a mű egészét. E követelménynek a tényállás megfelel.

A forrás megjelölésének ki kell terjednie a szerző nevére is, ha ezt a forrás tartalmazza. Amikor a borospalack címkéjén irodalmi műből, vagy filmből származó idézet szerepel, alappal állítható, hogy a forrás (könyv, illetve film hordozója) tartalmazza a szerző nevét (film esetében a rendezőt kell a magyar szerzői jogi szabályok értelmezése alapján "fő" szerzőnek tekinteni).

¹⁹ V.ö. Haimo Schack: Urheber- und Urhebervertragsrecht, 3. Auflage, Mohr & Siebeck, 2005., 329 széljegyszám, 156.o., 487-495. széljegyszámok, 222-225.o. Fromm-Nordemann: Urheberrecht, 8. Auflage, Verlag Kohlhammer., 1994. § 51,1.5. széljegyszámok, 371-377.o., Schricker: Urheberrecht, Kommentar, 3. Auflage, Beck, 2006, § 51., 1-30. széljegyszámok, 1021-1036.o. Michel M. Walter: Österreichisches Urheberrecht. Handbuch I. Verlag Medien @ Recht, Wien, 2008. 11122—1133., 537-542.o., Michel M. Walter, Silke von Lewinski (szerk): European Copyright Law. A commentary. Oxford University Press, 2010., 11.5.58. széljegyszám, 1049, 1050.

²⁰ urheber.recht systematischer kommentar zum urheberrechtsgesetz, Manz, 2008. szerk: Kucsko, a 46.§-hoz fűzött magyarázat

²¹ European Copyright Law, Kluwer Law International, 2006. „szerk: Thomas Dreier, az Infosoc-Irányelv 5. cikkéhez fűzött magyarázat, 379.o.

Emiatt az eljáró tanács véleménye az, hogy az idézés szabályainak csak akkor tesz eleget a jelen ügyben a felhasználó, ha az azonosított művek esetén a mű címét és a forrás által megnevezett szerző nevét is feltünteti.

4. Válasz a megbízó által feltett kérdésre

A kérdés:

Figyelemmel a kereskedelmi célú felhasználásra, azt a kérdést tette fel, hogy terheli-e a felhasználót bármilyen kötelezettség az Idézetek felhasználásával kapcsolatban, és ha igen, ezeknek mi a tartalma? A kérdés kiegészítésében a megbízó megjelölte, hogy a kérdés kifejezetten a mellékelt boros címkékre illetve az azokon feltüntetett mellékelt idézetekre irányul.

A válasz:

1. Az irodalmi graffitik között lehetnek olyan mondatok, amelyek nem rendelkeznek a szerzői mű minőség megállapíthatóságához szükséges szellemi tevékenységből eredő egyéni-eredeti jelleggel, ezek ebben az esetben sem szerzői jogi, sem egyéb (polgári jogi) védelem alatt nem állnak.

Az e körbe tartozó irodalmi graffitik a közkincsbe tartoznak, minden jogi kötelezettség nélkül felhasználhatók, tehát ilyenkor az idézés (forrásmegjelölés) szabályait sem kell alkalmazni.

2. Az olyan irodalmi graffitik esetében, amelynek bizonyíthatóan van azonosítható és fellelhető szerzője, illetve a szerzőséget az Szjt. szerint megalapozó vélelem alapján vélelmezhető a szerző személye, a graffiti, mint teljes irodalmi mű felhasználása a szerző engedélyéhez, és – hacsak a szerző nem mond le a jogdíjról kifejezetten – jogdíj fizetéséhez van kötve.

3. Ha tudható, hogy az irodalmi graffitinak van azonosítható alkotója, azonban a szerző, vagy a szerző fellelhetősége nem ismert, az irodalmi graffiti árva műnek minősül, és az árva művek engedélyezésére irányuló rendben a Hivatal adhat engedélyt szerzői jogdíj letétele és igazgatási szolgáltatási díj megfizetése ellenében a mű felhasználására.

4. Ha azonban a megbízó által csatolt iratokban felsorolt valamelyik irodalmi „graffiti” - közösségi alkotás, szájról szájra (pontosabban „graffitiról-graffitira”) terjed, akkor a szerzői jog által védett, konkrétan körülhatárolható szerzői művek közé nem sorolható. Ebben az esetben semmiféle kötelezettséggel nem jár az ilyen irodalmi graffiti felhasználása.

5. Ha a felhasználni kívánt szöveg azonosított szerző mű részlete, arra az idézés szabályai vonatkozhatnak az alábbi feltételek együttes megléte esetén:

5.1. Az idézéshez átvevő/idéző mű szükséges. A borospalack címkéje nem minden esetben felel meg a szerzői mű kritériumainak. A borospalack címkéjének közigazgatási szabályok alapján kötelező tartalma²² jelentősen csökkenti a címke tervezőjének (grafikusának) alkotói

²² 2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról, 31.§., 127/2009. (IX. 29.) FVM rendelet a szőlészeti és a borászati adatszolgáltatás, valamint a származási bizonyítványok kiadásának rendjéről, továbbá a borászati termékek előállításáról, forgalomba hozataláról és jelöléséről, IV. rész, 607/2009/EK Bizottsági Rendelet a 479/2008/EK tanácsi rendeletnek a bizonyos borászati termékekre vonatkozó oltalom alatt álló

játékterét, amíg azonban marad ilyen alkotói játéktér, és azt több módon lehet kitölteni, addig fennáll a szerzői mű alkotásának lehetősége.

5.2. Idézni csak az átvevő mű célja által indokolt terjedelemben szabad. Az idézés csak akkor jogszerű, ha van jogszerű idézési cél (gondolati kapcsolat, vélemény, kritika, saját gondolat alátámasztása, stb.) az idéző és az idézett mű között.

5.3. Az idézés szabályainak csak akkor tesz eleget a jelen ügyben a felhasználó, ha az azonosított művek esetén a mű címét és a forrás által megnevezett szerző nevét is feltünteti.

Dr. Bacher Vilmos
a tanács elnöke

Dr. Faludi Gábor
a tanács előadó tagja

Dr. Hepp Nóra
a tanács szavazó tagja